

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VI KADENCJA**

Warszawa, dnia 27 lutego 2006 r.

Druk nr 89

**RZECZNIK
INTERESU PUBLICZNEGO**

**Pan
Bogdan BORUSEWICZ
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Szanowny Panie Marszałku,

W wykonaniu obowiązku wynikającego z treści art. 17d ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944 – 1990 osób pełniących funkcje publiczne (tekst jednolity: Dz. U. z 1999 r., Nr 42, poz. 428 z późn. zm.), uprzejmie przedstawiam informację o działalności Rzecznika Interesu Publicznego za 2005 rok.

Z wyrazami szacunku

(-) Włodzimierz Olszewski

Włodzimierz Olszewski
Rzecznik Interesu Publicznego

INFORMACJA
RZECZNIKA INTERESU PUBLICZNEGO
O DZIAŁALNOŚCI W 2005 ROKU

SPIS TREŚCI:

WSTĘP	3
1. BILANS OTWARCIA	5
2. DECYZJE ORGANIZACYJNE I PORZĄDKOWE PODJĘTE PO 1 STYCZNIA 2005 R.	6
3. DECYZJE W ZAKRESIE NADZORU NAD PRZESTRZEGANIEM:	9
USTAWY Z DNIA 11 KWIETNIA 1997 R. (TEKST JEDN. DZ. U. Z 1999 R., NR 42, POZ. 428, Z PÓŹN. ZM.)	9
USTAWY Z DNIA 22 STYCZNIA 1999 R. O OCHRONIE INFORMACJI NIEJAWNYCH (DZ. U. NR 11, POZ. 95 Z PÓŹN. ZM.)	10
USTAWY Z DNIA 20 SIERPNI 1997 R. O OCHRONIE DANYCH OSOBOWYCH (DZ. U. Z 2002 R., NR 101, POZ. 926, Z PÓŹN. ZM.) ORAZ ROZPORZĄDZENIA MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI Z DNIA 29 KWIETNIA 2004 R. (DZ. U. NR 100, POZ. 1024)	14
4. DZIAŁANIA RZECZNIKA DOTYCZĄCE SIEDZIBY BIURA	16
5. ANALIZA OŚWIADCZEŃ LUSTRACYJNYCH I ICH PUBLIKACJE	17
6. SKŁADANIE WNIOSKÓW O WSZCĘCIE POSTĘPOWANIA LUSTRACYJNEGO	20
7. ORZECZNICTWO SĄDÓW W SPRAWACH LUSTRACYJNYCH WSZCĘTYCH NA WNIOSK RZECZNIKA (DANE STATYSTYCZNE)	26
SĄD APELACYJNY W WARSZAWIE	26
SĄD NAJWYŻSZY	29
8. POSTĘPOWANIE LUSTRACYJNE WOBEC KANDYDATÓW NA URZĄD PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	31
9. POSTĘPOWANIE LUSTRACYJNE W SPRAWACH OSÓB WYSTĘPUJĄCYCH DO SĄDU APELACYJNEGO O TZW. „AUTOLUSTRACJĘ”	32
10. INFORMOWANIE PRZEZ RZECZNIKA ORGANÓW POZASĄDOWYCH O NIEWYWIĄZYWANIU SIĘ PRZEZ NIE Z OBOWIĄZKÓW NAŁOŻONYCH W USTAWIE LUSTRACYJNEJ	33
11. PROBLEMATYKA FINANSOWA BIURA RZECZNIKA INTERESU PUBLICZNEGO	34
12. WNIOSKI	36

WSTĘP

Rzecznik Interesu Publicznego został powołany zgodnie z art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (tekst jedn. Dz. U. z 1999 r., Nr 42, poz. 428, z późn. zm.) przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w dniu 5 lipca 2004 r., zaś jego dwóch zastępców w dniach 16 września 2004 r. oraz 28 października 2004 r. Wszyscy powierzony im urząd objęli 1 stycznia 2005 r.

Zgodnie z art. 17a powołanej wyżej ustawy Rzecznik i jego zastępcy w zakresie wykonywania swoich zadań podlegają tylko Konstytucji i ustawom.

Rozważając problem niezawisłości zawarty w tym przepisie, Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 21 października 1998 r. (sygn. akt 24/98) stwierdził, że „szczególna ustrojowa pozycja Rzecznika Interesu Publicznego związana jest w intencji ustawodawcy z bezstronnością władzy sądowniczej”, zaś „wybór osoby mającej piastować stanowisko Rzecznika winien być związany właśnie z taką funkcją publiczną, która ex definitione wyłącza działalność polityczną”.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego tylko przy takim uregulowaniu zapewniona została „nieingerencja organów i gremiów politycznych w tryb prac i sposób wykonywania obowiązków przez tak istotny dla postępowania lustracyjnego organ, jakim jest Rzecznik”.

Rzecznik Interesu Publicznego jest – w myśl ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (zwanej dalej ustawą lustracyjną) – stroną reprezentującą interes publiczny przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie jako sądem lustracyjnym, orzekającym zarówno w pierwszej, jak i drugiej instancji oraz w postępowaniu kasacyjnym przed Sądem Najwyższym.

Zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1999 r. w sprawie nadania statutu Biuru Rzecznika Interesu

Publicznego (Dz. U. z dnia 25 lutego 1999 r., Nr 15, poz. 238) Biuro jest jednostką pomocniczą Rzecznika, któremu przysługują uprawnienia pracodawcy wobec pracowników Biura.

Statutowymi jednostkami organizacyjnymi Biura są:

- Zespół Informacji i Analiz,
- Kancelaria Główna,
- Kancelaria Tajna,
- Dział Budżetowo-Gospodarczy,
- Stanowisko Pracy do Spraw Pracowniczych.

1. BILANS OTWARCIA

W latach 1999-2004 Sąd Apelacyjny przekazał Rzecznikowi Interesu Publicznego 26686 oświadczeń lustracyjnych. W tym okresie Rzecznik poddał czynnościom sprawdzającym 18714 oświadczeń.

Tak więc w chwili rozpoczęcia kadencji przez obecnego Rzecznika pozostało do sprawdzenia 7972 oświadczeń (dane według informacji byłego Rzecznika Interesu Publicznego za lata 1999-2004).

Ogółem w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego, według stanu na dzień 1 stycznia 2005 r., zatrudnionych było łącznie 43 pracowników, w tym czterech na ½ etatu. W Zespole Informacji i Analiz zatrudnionych było 21 pracowników, w tym jeden na ½ etatu.

Na stanowiskach administracyjnych zatrudnionych było 19 pracowników, a nadto 3 kierowców.

Siedziba Biura Rzecznika Interesu Publicznego mieści się w budynku położonym przy ul. Żurawiej 4A, obejmując na dwóch kondygnacjach 22 pomieszczenia biurowe o łącznej powierzchni 394,70 m² (z korytarzami i pomieszczeniami gospodarczymi – 513,0 m²).

2. DECYZJE ORGANIZACYJNE I PORZĄDKOWE PODJĘTE PO 1 STYCZNIA 2005 R.

2.1. W związku z dotychczasową praktyką funkcjonowania Zespołu Informacji i Analiz w zakresie wykonywania czynności związanych z postępowaniami sprawdzającymi, a w szczególności analizowaniem oświadczeń dotyczących pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami (zwanymi dalej oświadczeniami lustracyjnymi) oraz analizowaniem materiałów udostępnionych Rzecznikowi na podstawie art. 31 ustawy lustracyjnej przez wszystkich pracowników Zespołu na rzecz Rzecznika i jego zastępców, powstało pytanie, czy posiadają oni realną możliwość sprawowania nadzoru i kontroli nad prowadzonymi czynnościami.

Ponieważ każdy pracownik zespołu prowadził równocześnie czynności w sprawach każdego z Rzeczników, taki nadzór był zdaniem obecnego Rzecznika wysoce wątpliwy.

W związku z tym Rzecznik decyzją z dnia 18 stycznia powołał w ramach Zespołu Informacji i Analiz trzy podzespoły podlegające bezpośrednio Rzecznikowi i jego zastępcom. Powołana też została sekcja studyjna, która przygotowała opracowania na następujące tematy:

- *Lokale kontaktowe i mieszkania konspiracyjne w pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa,*
- *Konsultanci Służby Bezpieczeństwa PRL. Zarys problemu,*
- *Kontakt operacyjny – przepisy i praktyka,*
- *Zbiór wzorów dokumentów operacyjnych Zarządu II Sztabu Generalnego WP.*

W opracowaniu znajduje się temat: *Kontakty służbowe Służby Bezpieczeństwa.*

2.2. Kolejnej interwencji Rzecznika wymagała likwidacja zaległości w zapoznawaniu się przez niektórych pracowników Zespołu z przygotowanymi przez Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów Instytutu Pamięci Narodowej materiałami.

Jak wynikało z notatki z dnia 19 stycznia 2005 r., sporządzonej w Wydziale I tego Biura, dotyczącej udostępnienia materiałów pracownikom Zespołu, pozostawało nieprzeczytanych 30 akt, mimo wystawionych do listopada 2004 r. upoważnień.

Z tej samej notatki wynikało, że mimo pisemnej informacji BUiAD o przygotowaniu materiałów w 40 sprawach z 2003 r. oraz w 63 sprawach z pierwszej połowy 2004 r. do stycznia 2005 r. nie wpłynęły stosowne upoważnienia.

Poinformowano nadto, że w czytelni niejawniej BUiAD jest udostępniona duża partia materiałów wymienionych na upoważnieniach wystawionych przed listopadem 2004 r., których przegląd trwa zbyt długo (niekiedy ponad pół roku). Wydane niezwłocznie przez Rzecznika polecenia doprowadziły do stosunkowo szybkiego zlikwidowania zaległości oraz zapoznawania się na bieżąco z przygotowywanymi materiałami.

2.3. W celu usprawnienia pracy Zespołu Informacji i Analiz pismem z dnia 7 lutego 2005 r. Rzecznik zwrócił się do Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej prof. Leona Kieresa z prośbą o przekazanie do użytku służbowego elektronicznych pomocy ewidencyjnych. W wyniku dalszych rozmów i uzgodnień Biuro Udostępnienia i Archiwizacji Dokumentów IPN przekazało Biuru Rzecznika takie pomoce, które umożliwiły przeprowadzanie wstępnych kwerend bez potrzeby udawania się w tym celu do czytelni IPN.

2.4. W celu zapewnienia pełnej kontroli w zakresie rejestracji wpływających oświadczeń lustracyjnych, które dotychczas były rejestrowane w momencie wpływu jedynie w formie repertoryjnej, zarządzeniem z dnia 5 kwietnia 2005 r. Rzecznik polecił utworzenie ewidencji komputerowej, obejmującej rejestrację wszystkich oświadczeń, wychodzących zapytań, wpływających odpowiedzi oraz nazwisko specjalisty, któremu przydzielono sprawę. Ewidencji tej Rzecznik nadał klauzulę „zastrzeżone” oraz polecił wprowadzenie właściwego zabezpieczenia elektronicznego.

2.5. W związku z wykładanymi w toku prowadzonych czynności ze środków finansowych Biura Rzecznika Interesu Publicznego wydatkami, nie podlegającymi dotychczas zasądzeniu od osoby lustrowanej na rzecz Skarbu Państwa w orzeczeniach sądu lustracyjnego w przypadkach stwierdzenia niezgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych, na skutek braku wniosku Rzecznika w tej mierze, zarządzeniem z dnia 1 sierpnia 2005 r. Rzecznik wprowadził obowiązek sporządzania spisu poniesionych wydatków i dołączania go do złożonych Sądowi wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego.

Wydatki te, zgodnie z art. 618 kpk, obejmują wypłaty z tytułu:

- doręczenia wezwań i innych pism,
- przejazdu Rzecznika lub jego zastępcy z powodu czynności postępowania,
- należności świadków (koszty podróży i zwrot utraconego wynagrodzenia)
- należności biegłych lub instytucji wyznaczonych do wydania opinii lub wystawienia zaświadczeń,

2.6. Poczynione zostały starania zmierzające do całkowitej zmiany szaty graficznej strony internetowej Rzecznika Interesu Publicznego. Przez dłuższy czas witryna nie była aktualizowana; obecnie podjęto kroki w celu uzupełnienia informacji i ich bieżącej aktualizacji. Nowa koncepcja strony WWW przewiduje pojawienie się większej ilości informacji dostępnych dla odwiedzających witrynę RIP.

3. DECYZJE W ZAKRESIE NADZORU NAD PRZESTRZEGANIEM:

3.1. USTAWY Z DNIA 11 KWIETNIA 1997 R. O UJAWNIENIU PRACY LUB SŁUŻBY W ORGANACH BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA LUB WSPÓŁPRACY Z NIMI W LATACH 1944-1990 OSÓB PEŁNIĄCYCH FUNKCJE PUBLICZNE (TEKST JEDN. DZ. U. Z 1999 R., NR 42, POZ. 428, Z PÓŹN. ZM.)

W ramach wykonywanego nadzoru Rzecznik dokonał kontroli realizacji sprawdzania oświadczeń lustracyjnych w kontekście wymogów określonych w art. 17da ustawy lustracyjnej, który został wprowadzony przez art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 15 lutego 2002 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 14, poz. 128). Przepis ten wszedł w życie z dniem 8 marca 2002 r. w następującym brzmieniu (art. 17da ust. 1): „Analizy oświadczeń Rzecznik dokonuje z uwzględnieniem kolejności, według której zostały wymienione w art. 7 funkcje publiczne” oraz (art. 17da ust. 2): „W uzasadnionych przypadkach Rzecznik może odstąpić od analizy oświadczeń, według kolejności, o której mowa w ust. 1. O odstępstwach takich Rzecznik przekazuje informacje wraz z uzasadnieniem do Sądu”. Kontrola dotyczyła w szczególności licznej grupy zawodowej sędziów i prokuratorów oraz adwokatów.

W jej wyniku Rzecznik uzyskał informacje, że do dnia 31 grudnia 2004 r. nie podjęto sprawdzania oświadczeń lustracyjnych sędziów i prokuratorów z okręgów Sądów Apelacyjnych w Gdańsku, Wrocławiu i Katowicach. Oświadczenia z tych okręgów wpłynęły z Sądu Apelacyjnego w Warszawie w następujących terminach i ilościach:

Gdańsk:

sędziowie – 16 maja 2001 r. – 1096 oświadczeń

Prokuratorzy – 11 kwietnia i 24 maja 2001 r. – 800 oświadczeń

Wrocław:

sędziowie – 26 czerwca 2001 r. – 861 oświadczeń

prokuratorzy – 29 czerwca 2001 – 590 oświadczeń

Katowice:

sędziowie – 2 października 2001 r. – 1011 oświadczeń

prokuratorzy – 17 września 2001 r. – 645 oświadczeń

Oświadczenia lustracyjne adwokatów wpłynęły z Sądu Apelacyjnego w Warszawie w następujących terminach i ilościach:

Gdańsk: 14 kwietnia 2000 r. – 331 oświadczeń

Wrocław: 21 lutego 2001 r. – 359 oświadczeń

Katowice: 21 lutego 2001 r. – 507 oświadczeń

Oświadczenia lustracyjne adwokatów z okręgu apelacji gdańskiej zostały sprawdzone od czerwca do września 2000 r., zaś okręgu apelacji wrocławskiej od listopada 2002 r. do marca 2003 r. oraz z okręgu apelacji katowickiej w okresie marca i kwietnia 2003 r., uzyskując w ten sposób pierwszeństwo przed oświadczeniami sędziów i prokuratorów.

Na polecenie Rzecznika, dotyczące niezwłocznego podjęcia czynności związanych ze sprawdzeniem wszystkich oświadczeń lustracyjnych sędziów i prokuratorów z wyżej wymienionych okręgów apelacyjnych, w lutym 2005 r. rozpoczęto sukcesywnie procedurę sprawdzania. W jej wyniku w 2005 r. zakończono sprawdzenie oświadczeń lustracyjnych sędziów i prokuratorów z okręgu Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, sędziów z okręgu Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu oraz 937 oświadczeń sędziów z okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach. Łącznie więc sprawdzono 3694 oświadczenia lustracyjne, które – jak wyżej zaznaczono – wpłynęły na przestrzeni 2001 r.

3.2. USTAWY Z DNIA 22 STYCZNIA 1999 R. O OCHRONIE INFORMACJI NIEJAWNYCH (DZ. U. NR 11, POZ. 95 Z PÓŹN. ZM.)

Powyższa ustawa określa zasady ochrony informacji, które wymagają ochrony przed nieuprawnionym ujawnieniem jako stanowiące tajemnicę państwową lub służbową, niezależnie od formy i sposobu ich wyrażania, także w trakcie ich opracowania (art. 1 ust. 1).

Za ochronę informacji niejawnych odpowiada kierownik jednostki organizacyjnej, w której takie informacje są wytwarzane, przetwarzane, przekazywane lub przechowywane (art. 18 ust. 1). Jednostka organizacyjna, w której są wytwarzane, przetwarzane, przekazywane lub przechowywane dokumenty zawierające informacje niejawne oznaczone

klauzulą „poufne” lub stanowiące tajemnicę państwową, ma obowiązek zorganizowania kancelarii tajnej (art. 50 ust. 1).

W kontekście tych przepisów oraz szeregu innych, dotyczących także bezpieczeństwa systemów i sieci teleinformatycznych, obowiązkiem Rzecznika Interesu Publicznego jest zapewnienie właściwych warunków uniemożliwiających ujawnienie podmiotom nieuprawnionym informacji podlegających ochronie. Stąd też za wysoce niepokojące należało uznać pojawienie się w drugiej połowie 2005 r. w obiegu publicznym wiadomości o możliwości posiadania przez osoby nieuprawnione dostępu do informacji objętych klauzulą „tajne”, a nawet „ściśle tajne”, a rzekomo pochodzących z Biura Rzecznika Interesu Publicznego.

Zainteresowanie Rzecznika tym problemem skutkowało uzyskaniem pisemnej notatki sporządzonej przez pracowników Biura o założeniu i prowadzeniu poza Kancelarią Tajną w latach 1999-2004 kartoteki zawierającej informacje dotyczące osób lustrowanych zaopatrzone klauzulą „ściśle tajne”. Kartoteka ta, prowadzona w systemie „papierowym”, w 2004 r. przybrała – według tych informacji – postać elektroniczną, jednakże bez wymaganej akredytacji bezpieczeństwa teleinformatycznego służby ochrony państwa. W tej sytuacji obowiązkiem Rzecznika Interesu Publicznego było natychmiastowe zawiadomienie właściwych organów o mających miejsce nieprawidłowościach. Ich celem było także zapobieżenie mogącym wystąpić w przyszłości podobnym zdarzeniom.

Rzecznik skierował zatem stosowne pisma do Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie.

W związku z tym w dniu 4 października 2005 r. funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego rozpoczęli trwającą około dwóch tygodni kontrolę w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego. Do dnia sporządzenia niniejszej informacji Rzecznik nie otrzymał protokołu tej kontroli.

W konsekwencji wystąpienia Rzecznika do prokuratury, według informacji Departamentu Postępowań Karnych Agencji Bezpieczeństwa

Wewnętrznego, w dniu 21 października 2005 r. zostało wszczęte śledztwo w sprawie:

- prowadzenia w okresie od 1999 r. do 2004 r. w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego z pominięciem Kancelarii Tajnej kartoteki osób zarejestrowanych przez Służbę Bezpieczeństwa oraz Wojskowe Służby Informacyjne, w której zawarte były dane o charakterze ściśle tajnym, tj. o przestępstwo z art. 265 § 1 kk,
- niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariuszy publicznych w zakresie przestrzegania ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. Nr 11, poz. 95 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.), tj. o przestępstwo z art. 231 § 1 kk.

W celu zapewnienia ochrony informacji niejawnych przed nieuprawnionym ujawnieniem podjęte zostały następujące czynności:

a) modernizacja komputerów; inwentaryzacja sprzętu w BRIP

Część komputerów w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego została zmieniona na nowe jednostki. Wymieniono komputery zakupione w pierwszych latach pracy BRIP – dzięki temu wyeliminowano szereg awarii i zapewniono należyte warunki pracy pracownikom Biura. Wymiana komputerów pociągnęła za sobą konieczność przeprowadzenia gruntownej inwentaryzacji całości sprzętu komputerowego użytkowanego w BRIP. Efekty pracy komisji inwentaryzacyjnej zamieszczone zostały w protokołach pokontrolnych, a wszystkie wnioski i uwagi są na bieżąco realizowane. Poza spisem z natury każdy użytkowany komputer jest opisany i przyporządkowany danemu pracownikowi, co czyni tego pracownika odpowiedzialnym zarówno za powierzone mienie, jak i informacje, które na tymże komputerze się znajdują.

b) modernizacja systemów operacyjnych

Zainstalowane na komputerach w BRIP systemy operacyjne są na bieżąco modernizowane. Starsze systemy – takie jak MS Windows 98 oraz NT – są zamieniane na Windows 2000 i XP, które przy odpowiedniej konfiguracji zapewniają zwiększoną kontrolę dostępu oraz bezpieczeństwo przechowywanych danych.

Zarządzone zostały także zmiany w kontroli dostępu do systemu płacowego oraz do wszystkich komputerów, na których znajdują się dane osobowe, zarówno pracowników BRIP, jak i osób będących w zainteresowaniu Rzecznika Interesu Publicznego.

c) osobowe zabezpieczenie sieci teleinformatycznej

W 2005 r. Biuro Rzecznika Interesu Publicznego zatrudniło nową osobę na stanowisku Administratora sieci teleinformatycznej. W okresie próbnym nowy Administrator pracował w zakresie ½ etatu. Obecnie jest on zatrudniony na pełny etat, co zapewnia ciągłą kontrolę nad komputerami w BRIP oraz możliwość bezzwłocznego usuwania wszystkich usterek.

Administrator posiada certyfikat dostępu do informacji niejawnych, wydany przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Przeszedł również przeszkolenie dla administratorów i inspektorów bezpieczeństwa teleinformatycznego, uzyskując w ten sposób uprawnienie do administrowania Wydzielonym Stanowiskiem Komputerowym. W podobnym szkoleniu uzupełniającym uczestniczył również Inspektor Bezpieczeństwa Teleinformatycznego.

d) wydzielone pomieszczenie komputerowe wraz z systemem zabezpieczeń

Podjęte zostały działania zmierzające do utworzenia drugiego pomieszczenia, stanowiącego Zespół Wydzielonych Stanowisk Komputerowych. Pomieszczenie zostało wygospodarowane, odpowiednio wyposażone i zabezpieczone. Poziom zabezpieczeń jest wysoki i zapewnia możliwość przetwarzania informacji klasyfikowanych jako tajemnica państwowa.

3.3. USTAWY Z DNIA 20 SIERPANIA 1997 R. O OCHRONIE DANYCH OSOBOWYCH (DZ. U. Z 2002 R., NR 101, POZ. 926, Z PÓŹN. ZM.) ORAZ ROZPORZĄDZENIA MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI Z DNIA 29 KWIETNIA 2004 R. W SPRAWIE DOKUMENTACJI PRZESTRZEGANIA DANYCH OSOBOWYCH ORAZ WARUNKÓW TECHNICZNYCH I ORGANIZACYJNYCH, JAKIM POWINNY ODPOWIADAĆ URZĄDZENIA I SYSTEMY INFORMATYCZNE SŁUŻĄCE DO PRZETWARZANIA DANYCH OSOBOWYCH (DZ. U. NR 100, POZ. 1024)

W związku z okolicznościami uzasadniającymi wystąpienie Rzecznika przedstawione w pkt 3.2., wystąpił on także pismem z dnia 20 września 2005 r. do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych z prośbą o przeprowadzenie kontroli w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego.

W tym też czasie, w ramach rutynowej kontroli, wyszło na jaw, że od czasu wejścia w życie ustawy o ochronie danych osobowych nie była ona realizowana w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego, a ściślej rzecz ujmując nie wykonano jakiegokolwiek obowiązku wynikającego z tej ustawy, a mającego na celu zabezpieczenie danych przed ich udostępnieniem osobom nieupoważnionym, ich zabranie, przetwarzaniem, zmianą, utratą, uszkodzeniem lub zniszczeniem.

Niezwłocznie zatem przystąpiono do realizacji obowiązków ustawowych. W szczególności podjęto czynności zmierzające do zabezpieczenia zbiorów danych osobowych, a Rzecznik wyznaczył Administratora Bezpieczeństwa Informacji (art. 36 ustawy), nadał upoważnienia osobom dopuszczonym do przetwarzania danych (art. 37 ustawy) oraz sporządził ewidencję osób upoważnionych do przetwarzania danych (art. 39 ustawy).

Nadto, wykonując przepisy powołanego wyżej rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sporządzono politykę bezpieczeństwa oraz instrukcję zarządzania systemem informatycznym służącym do przetwarzania danych osobowych (§ 3 ust. 1 rozporządzenia).

Kontrola Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych przeprowadzona została w dniach od 26 do 30 września 2005 r. W jej

wyniku nie stwierdzono uchybień w zakresie zabezpieczenia danych przed ich udostępnieniem osobom nieuprawnionym, zabranieniem przez osobę nieuprawnioną lub zniszczeniem. Stwierdzono natomiast pewne uchybienia w polityce bezpieczeństwa, w ewidencji osób upoważnionych do przetwarzania danych osobowych (brak identyfikatorów) oraz w zapewnieniu wysokiego poziomu zabezpieczeń w systemie informatycznym dotyczącym „systemu płacowego”.

Powyższe uchybienia zostały usunięte, w związku z czym Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych pismem z dnia 20 grudnia 2005 r. zawiadomił Rzecznika o uznaniu przywrócenia stanu zgodnego z prawem oraz o nieskorzystaniu z prawa określonego w art. 18 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie danych osobowych, zgodnie z którym w przypadku naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych w drodze decyzji administracyjnej Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych nakazuje przywrócenie stanu zgodnego z prawem, a w szczególności usunięcia uchybień.

4. DZIAŁANIA RZECZNIKA DOTYCZĄCE SIEDZIBY BIURA

Rzecznik Interesu Publicznego wystąpił do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o rozważenie umożliwienia przeznaczenia dla Biura RIP dodatkowych pomieszczeń w budynku przy ul. Żurawiej 4A. Wystąpienie to wynikało z niezadowalających warunków pracy związanych z ciasnotą pomieszczeń oraz ich niewystarczającą ilością. W wyniku uzgodnień z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji pismem z dnia 26 stycznia 2005 r. Rzecznik zwrócił się do właściwego podsekretarza stanu w tym ministerstwie z prośbą o podjęcie czynności mających na celu uzyskanie kilku pomieszczeń dla potrzeb Biura.

Na skutek tych działań Rzecznik otrzymał do wiadomości pismo z dnia 3 lutego 2005 r. skierowane w tej sprawie przez Podsekretarza Stanu Jerzego Mazurka do Dyrektora Generalnego Ministerstwa Gospodarki i Pracy zarządzającego budynkiem przy ul. Żurawiej 4A. W piśmie tym zawarta została prośba o przeznaczenie pomieszczeń w budynku Żurawia 4A na potrzeby Biura RIP oraz pilne zajęcie stanowiska w tej sprawie. Na tym praktycznie czynności dotyczące zwiększenia powierzchni lokalu Biura zostały zakończone, bowiem Rzecznik nie otrzymał żadnych dalszych informacji w przedmiotowej sprawie, mimo kilkakrotnych monitów kierowanych do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

5. ANALIZA OŚWIADCZEŃ LUSTRACYJNYCH I ICH PUBLIKACJE

5.1. W 2005 r. Biuro Rzecznika Interesu Publicznego otrzymało z Sądu Apelacyjnego w Warszawie (V Wydział Lustracyjny) 889 kserokopii oświadczeń lustracyjnych do analizy. Wśród nich było jedynie 13 (1,2 %) takich, w których składający oświadczenia przyznali fakt pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa w latach 1944-1990 lub tajnej i świadomej z tymi organami współpracy. W rozbiciu na kategorie przedstawia się to następująco:

- praca: 2 osoby ubiegające się o wpis na listę adwokatów;
- służba: 10 osób (osoba ubiegająca się o mandat poselski, zastępca Szefa Agencji Wywiadu, osoba ubiegająca się o stanowisko sędziego wojewódzkiego sądu administracyjnego, 7 osób ubiegających się o wpis na listy adwokatów);
- tajna współpraca: 1 osoba (podsekretarz stanu w Ministerstwie Infrastruktury).

Należy zaznaczyć, że 5 spośród wyżej wymienionych osób bezzasadnie złożyło oświadczenia „pozytywne”. 4 z nich (osoba ubiegająca się o mandat poselski oraz 3 osoby ubiegające się o wpis na listę adwokatów) pełniły służbę w Szkole Podchorążych Rezerwy Wojskowej Służby Wewnętrznej, co w świetle ustawowego zapisu i wyroków Trybunału Konstytucyjnego nie jest traktowane jako służba w organach bezpieczeństwa państwa. 1 osoba (ubiegająca się o wpis na listę adwokatów) pełniła służbę w jednostkach byłego resortu spraw wewnętrznych, które jednak nie wchodziły w skład Służby Bezpieczeństwa, a więc nie była to służba w organach bezpieczeństwa państwa.

5.2.1. W myśl art. 11 ust. 1 ustawy lustracyjnej treść oświadczenia osoby, zobowiązanej do jego złożenia, a stwierdzającego fakt pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami, podaje niezwłocznie do publicznej wiadomości w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” organ, któremu oświadczenie zostało złożone. Spośród złożonych w 2005 r. 13

oświadczeń „pozytywnych” 2 nie zostały opublikowane w „Monitorze Polskim”; przyczynę stanowił fakt złożenia tych oświadczeń w końcu grudnia 2005 r. W pozostałych 11 przypadkach treść jednego oświadczenia została podana do publicznej wiadomości przez Okręgową Komisję Wyborczą, natomiast pozostałe 10 zostało opublikowanych w trybie art. 11 ust. 1 ustawy lustracyjnej (osoby kandydujące do objęcia funkcji publicznych). Uczynił to Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego wobec 1-ej osoby, Prezes Rady Ministrów wobec 2-u osób, Minister Sprawiedliwości dla 7-u osób.

Do publicznej wiadomości podano również treść oświadczeń osób, które bezzasadnie przyznały fakt służby w organach bezpieczeństwa państwa, co uznać należy za sprzeczne z obowiązującymi przepisami ustawy lustracyjnej.

5.2.2. Publikowanie nazwisk osób w „Monitorze Polskim” z mocy ustawy lustracyjnej jest możliwe nie tylko w trybie art. 11 ust. 1, ale także w trybie art. 28 oraz art. 40 ust. 3 tej ustawy.

W trybie art. 28 (uznani prawomocnym wyrokiem za osoby, które złożyły niezgodne z prawdą oświadczenie) Prezes Sądu Apelacyjnego w Warszawie opublikował nazwiska 15 osób (1 poseł, 1 członek zarządu rozgłośni regionalnej Polskiego Radia, 2 prokuratorów, 4 sędziów, 7 adwokatów).

W trybie art. 40 ust. 3 (osoby pełniące funkcje w chwili składania oświadczenia) Prezes Sądu Apelacyjnego w Warszawie opublikował treść oświadczenia jednej osoby – prokuratora w stanie spoczynku.

5.3.1. Analiza oświadczeń lustracyjnych stanowi jedno z podstawowych zadań nałożonych przez ustawodawcę na Rzecznika. Analizą tą objęte są wszystkie oświadczenia złożone przez osoby pełniące funkcje publiczne, nawet i te, w których osoba składająca oświadczenie przyznała się do swoich związków z organami bezpieczeństwa PRL. Dzieje się tak, ponieważ ujawnione zostały i takie przypadki, kiedy składający oświadczenie przyznał się do pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa, ale zataił, że po ukończeniu pracy lub służby został tajnym, świadomym współpracownikiem tych organów, względnie przyznanie się

było bezpodstawne, bo złożyli je np. oficerowie rezerwy kontrwywiadu wojskowego, po rocznym – jako absolwenci szkół wyższych – przeszkoleniu, na które zostali skierowani w ramach powszechnego obowiązku służby wojskowej.

5.3.2. Do końca 2005 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie przekazał Rzecznikowi 27575 kserokopii oświadczeń lustracyjnych. W samym 2005 roku, o czym była już mowa, Rzecznik otrzymał z Sądu 889 kserokopii tych dokumentów.

Na 27575 przekazanych przez Sąd kserokopii oświadczeń, Rzecznik na koniec 2005 r. objął zapytaniami 22914 oświadczeń, co stanowi 83,1% wszystkich, jakie otrzymał (na czynności takie oczekuje zatem dalszych 4661 oświadczeń, co stanowi 16,9% ogółu oświadczeń).

5.3.3. W 2005 r. Rzecznik skierował do organów wymienionych w ustawie lustracyjnej 168 zapytań, obejmując nimi 4200 osób; co do 3500 osób Rzecznik otrzymał już odpowiedź. Warto zaznaczyć, iż liczba osób objętych zapytaniami w porównaniu z 2004 r. wzrosła o 2450 (była to największa roczna liczba zapytań w okresie funkcjonowania Rzecznika Interesu Publicznego).

5.4. Szczególną pozycję wśród analizowanych oświadczeń lustracyjnych stanowiły w okresie sprawozdawczym oświadczenia nowo wybranych w 2005 r. parlamentarzystów oraz oświadczenia osób, które objęły w tym okresie kierownicze stanowiska państwowe.

Oświadczenia tych osób, w łącznej liczbie 363, zostały potraktowane jako priorytetowe z uwagi na charakter pełnionych przez te osoby funkcji, zgodnie z art. 7 ust. 1 i 17da ustawy lustracyjnej. Dokonane w 2005 r. sprawdzenia objęły: 267 nowych parlamentarzystów (2 posłów Sejmu IV kadencji, 206 posłów V kadencji, 2 senatorów Senatu V kadencji, 56 senatorów Senatu VI kadencji, 1 eurodeputowanego), 35 osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, 1 sędziego Sądu Najwyższego i 3 sędziów Trybunału Stanu.

Sprawdzenia oświadczeń parlamentarzystów wybranych jesienią ub. roku oraz osób, które w tym okresie zostały powołane na kierownicze stanowiska państwowe, nie zostały jeszcze zakończone, z uwagi na fakt, że kserokopie ich oświadczeń zaczęły wpływać do Biura Rzecznika dopiero od listopada 2005 r.

6. SKŁADANIE WNIOSKÓW O WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA LUSTRACYJNEGO

6.1. Wśród zadań, jakie ustawodawca nałożył w ustawie lustracyjnej na Rzecznika i jego zastępców, wymienione zostało w art. 17d ust. 1 pkt 3 „składanie wniosków do Sądu o wszczęcie postępowania lustracyjnego”. Realizacja tego zadania jest związana ściśle z wypełnianiem przez Rzecznika dwóch innych zadań w ustawie wymienionych, a to: analizą oświadczeń wpływających do Sądu oraz zbieraniem informacji niezbędnych do prawidłowej oceny tychże oświadczeń. W wykonaniu zadania polegającego na składaniu wniosków, Rzecznik i jego zastępcy wykorzystują przede wszystkim pozostały po byłych służbach specjalnych PRL i ocalały od zniszczenia materiał archiwalno-operacyjny, jak np.:teczki personalne i teczki pracy tajnych współpracowników, teczki spraw operacyjnych, zapisy w dziennikach rejestracyjnych, archiwalnych i koordynacyjnych oraz zapisy kartoteczne. Ponadto – co ma istotne znaczenie – wykorzystują również osobowe źródła dowodowe, jakimi są byli funkcjonariusze służb specjalnych, przesłuchiwani w charakterze świadków, a gdy do tego upoważniają zebrane dowody – od wejścia w życie noweli z dnia 15 lutego 2002 r., zmieniającej ustawę lustracyjną – odbierane są również wyjaśnienia od osób, co do których powstały wątpliwości w zakresie zgodności z prawdą ich oświadczeń lustracyjnych (art. 17db ust. 1).

6.2. W okresie sprawozdawczym z uprawnienia do składania wyjaśnień, zapisanego w art. 17db ust. 1 ustawy lustracyjnej, skorzystały 34 osoby (w tym 9 przesłało wyjaśnienia na piśmie); 3 osoby ze swego uprawnienia nie skorzystały. Z ogólnej liczby osób poddanych lustracji w 2005 r., które zdecydowały się składać wyjaśnienia, 3 osoby były słuchane w miejscu ich zamieszkania z uwagi na obiektywną niemożność ich stawiennictwa w siedzibie RIP (Jelenia Góra, Rawa Mazowiecka, Rzeszów). Odnośnie 9 osób stwierdzono brak podstaw do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego (w tym: co do 6 osób ze względu na brak wystarczających dowodów w rozumieniu art. 18 a ust.1 ustawy lustracyjnej: byłego premiera RP, jednego posła, jednego sędziego sądu okręgowego w stanie spoczynku, dwóch prokuratorów prokuratury okręgowej w stanie spoczynku i jednego adwokata, zaś co do 3 osób z

uwagi na rezygnację z zajmowanego stanowiska w oparciu o dyspozycję art. 18 ust. 5 ustawy lustracyjnej: ministra, podsekretarza stanu i kandydata na sędziego WSA), zawiadamiając je o tym fakcie w trybie art. 17db ust. 2 ustawy. Co do 15 osób, które złożyły wyjaśnienia, Rzecznik nie podjął jeszcze do końca 2005 r. decyzji w przedmiocie złożenia wniosku o wszczęcie postępowania lub odstąpienia od niego wobec konieczności kontynuowania czynności dowodowych.

6.3. W okresie sprawozdawczym Rzecznik oraz jego zastępcy w prowadzonych postępowaniach wyjaśniających wykorzystywali ustawową możliwość polegającą na przesłuchiwanie świadków (art. 17d ust. 2 ustawy). Przesłuchanych w tym charakterze zostało 37 osób (6 osób nie stawilo się i zostało ponownie wezwanych). W tej liczbie osób przesłuchanych 5 słuchano w regionalnych oddziałach IPN właściwych dla miejsca pobytu świadków (Kraków, Wrocław), zaś 1 osobę w miejscu jej zamieszkania (Rawa Mazowiecka).

Wszyscy przesłuchani świadkowie, którzy byli funkcjonariuszami byłych organów bezpieczeństwa państwa, musieli zostać, stosownie do treści art. 179 § 1 kpk, zwolnieni od obowiązku zachowania tajemnicy państwowej. O zwolnienie takie, w powołaniu się na art. 31 ust. 2 ustawy lustracyjnej, Rzecznik występował do Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Szefa Agencji Wywiadu. W żadnym przypadku Rzecznik nie spotkał się z jakimikolwiek utrudnieniami w otrzymaniu zwolnienia, o jakie występował. W zasadzie maksymalny okres oczekiwania na realizację takich wniosków wynosił ok. 14 dni, chociaż sporadycznie zdarzały się dłuższe terminy.

6.4. W okresie sprawozdawczym nie wystąpiły sytuacje, w których Rzecznik mógłby złożyć doniesienia do organów ścigania o popełnieniu przez świadka przestępstwa z art. 233 § 1 kk, polegającego na zeznaniu nieprawdy lub zatajeniu prawdy w czasie składania zeznania mającego służyć za dowód w postępowaniu sądowym lub innym prowadzonym na podstawie ustawy (przestępstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3).

6.5. Ustawodawca upoważnił Rzecznika w zakresie zadań określonych w art. 17d ust. 1 pkt 2, tj. zbierania informacji niezbędnych do prawidłowej oceny oświadczeń, nie tylko do przesłuchiwania świadków, ale również i do zasięgnięcia opinii biegłych oraz dokonywania przeszukań (art. 17d ust. 2 ustawy lustracyjnej). W okresie sprawozdawczym Rzecznik w trzech przypadkach zasięgnął opinii biegłych z listy biegłych sądowych Sądu Okręgowego Warszawie. W dwóch sprawach dotyczyła ona badania pisma ręcznego, w jednej – opinii psychologicznej.

W okresie sprawozdawczym Rzecznik, podobnie jak w latach poprzednich, nie korzystał ze stworzonej przez ustawodawcę możliwości przeszukania, ponieważ potrzeba taka w prowadzonych postępowaniach wyjaśniających nie zachodziła.

6.6. Od dokonanej 18 czerwca 1998 r. zmiany pierwotnego brzmienia tekstu ustawy lustracyjnej, wolą ustawodawcy było i jest nadal, aby Rzecznik w zakresie zbierania informacji niezbędnych do prawidłowej oceny oświadczeń mógł żądać nadesłania lub przedstawienia akt oraz dokumentów, a także udostępnienia mu wszelkich, łącznie z zawierającymi tajemnicę państwową, materiałów operacyjnych i archiwalnych – i z tych uprawnień Rzecznik korzystał w szerokim zakresie.

Analiza znajdującego się w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN materiału archiwalnego, a więc akt, rejestrów, kartotek czy zapisów na nośnikach magnetycznych, wytworzonych w latach 1944-1990 przez byłe służby specjalne, stanowi jedną z podstawowych czynności wykonywanych przez pracowników pionu merytorycznego w Biurze Rzecznika. Zarówno szybkie ich dotarcie do zachowanych materiałów, jak też pewność, że Rzecznik jest profesjonalnie informowany o wszystkich przydatnych dla lustracji dokumentach, ma zasadniczy wpływ na sprawność i skuteczność postępowań prowadzonych przez Rzecznika.

W 2005 r. oczekiwanie na odpowiedzi z IPN wydłużyło się, co było – według uzyskanych informacji – efektem zwiększonego obciążenia pracowników Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN po ogłoszeniu tzw. listy Wildsteina.

6.7. W 2005 r. Rzecznik złożył 32 wnioski o wszczęcie postępowania; objęto nimi: 17 prokuratorów w stanie spoczynku, 8 adwokatów, 2 sędziów (w tym 1 w stanie spoczynku), 2 podsekretarzy stanu oraz 1 wicewojewodę, 1 dyrektora oddziału TVP i 1 członka zarządu rozgłośni regionalnej Polskiego Radia. Dla porównania w okresie 1999-2004, według informacji składanych przez byłego Rzecznika Interesu Publicznego, ilość wniosków kierowanych do Sądu w poszczególnych latach wynosiła od 13 do 30.

Wśród osób objętych w 2005 r. wnioskami znalazło się 17 tajnych współpracowników i 15 funkcjonariuszy pełniących służbę w byłych organach bezpieczeństwa państwa. Żadna z tych osób nie przyznała się w złożonym oświadczeniu do swoich związków z byłymi organami bezpieczeństwa państwa.

Wszystkie osoby, co do których Rzecznik wystąpił do Sądu z wnioskiem o wszczęcie postępowania lustracyjnego, zostały niezwłocznie, gdy to nastąpiło, o fakcie tym na piśmie przez niego zawiadomione.

6.8. Przesłanką, jaka obliguje Rzecznika do wystąpienia do Sądu z wnioskiem o wszczęcie postępowania lustracyjnego, jest już sama możliwość złożenia przez osobę podlegającą lustracji niezgodnego z prawdą oświadczenia (art.18a ust. 1 ustawy lustracyjnej), rozumiana jako uzasadniona wątpliwość co do prawdziwości oświadczenia, o którym mowa w art. 6 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. osoby poddanej lustracji. Przed skierowaniem takiego wniosku Rzecznik Interesu Publicznego bada wszystkie elementy współpracy z organami bezpieczeństwa PRL, zdefiniowane w art. 4 ustawy lustracyjnej, którego interpretację przedstawił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie K 39/97 (publ. OTK 1998/6/9). Należy podkreślić, że w żadnej ze spraw skierowanych w 2005 r. do Sądu Apelacyjnego w Warszawie Wydziału V Lustracyjnego Sąd ten z przyczyn merytorycznych nie odmówił wszczęcia postępowania, podzielając tym samym stanowisko Rzecznika Interesu Publicznego. Natomiast po wydaniu postanowienia o wszczęciu postępowania Sąd procedując na rozprawie musi udowodnić osobie poddanej lustracji, że złożyła ona niezgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, kierując się zasadami procesowymi określonymi w art. 4, 5 i 7

kpk w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej. W konsekwencji po przeprowadzeniu rozprawy Sąd wydaje orzeczenie stwierdzające fakt złożenia przez osobę lustrowaną niezgodnego z prawdą oświadczenia lub stwierdza, że oświadczenie było prawdziwe (art. 22 ust. 2 ustawy lustracyjnej). Stąd też, ponieważ inne są kryteria składania wniosków przez Rzecznika (uzasadniona wątpliwość), zaś inne przy wydaniu orzeczenia przez Sąd (pewność), nie powinno dziwić, że część wniosków kierowanych przez Rzecznika Interesu Publicznego nie skutkuje wydaniem orzeczenia stwierdzającego kłamstwo lustracyjne.

6.9. Badany w archiwach przez pracowników Biura Rzecznika w 2005 r. materiał operacyjny, wytworzony przez byłe służby specjalne, pozwolił na ustalenie, że w ewidencji operacyjnej tych służb, tj. w ich dziennikach rejestracyjnych, archiwalnych, koordynacyjnych lub w zbiorach kartotecznych, znalazło się 15 osób spośród pełniących aktualnie funkcje publiczne; wskutek braku innego rodzaju materiałów obecnie nie wydaje się możliwe wystąpienie w ich sprawie do Sądu. Jednakże postępowanie sprawdzające w odniesieniu do tych osób nie uległo jeszcze zakończeniu i nadal prowadzone są kwerendy.

Niejednokrotnie w gromadzonej dokumentacji archiwalnej występuje brak teczek personalnych i teczek pracy osobowych źródeł informacji, na skutek ich uprzedniego zniszczenia w schyłkowym okresie funkcjonowania SB. Zachowały się natomiast w części zapisy kartoteczne pochodzące z dzienników rejestracyjnych, koordynacyjnych czy archiwalnych. Sąd Apelacyjny w Warszawie, ukierunkowany judykatami Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, krytycznie ocenia wartość dowodową zapisów kartotecznych i rejestracyjnych, jakie zachowały się po byłych służbach specjalnych, choćby nawet zostały one potwierdzone przez świadków – byłych funkcjonariuszy tych służb, którzy te zapisy wytworzyli lub do ich powstania się przyczynili (vide: wyrok Sądu Najwyższego w sprawie II KKN 271/00, w którym stwierdzono, że: „Rozpoznane są dobrze dzisiaj rozmaite nierzetelne praktyki funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa i zagrożenia wynikające – dla osób objętych działaniem ustawy – ze skutków manipulacji zarówno tymi osobami, jak i treścią materiałów pozostających w aktach prowadzonych

przez tych funkcjonariuszy [...]” oraz że: „znana jest przecież dbałość funkcjonariuszy o stwarzanie pozorów efektywności ich zabiegów i czynności”).

Oczywiście takie stanowisko Sądu nie pozostaje bez wpływu na czynności procesowe Rzecznika, który przy pomocy wyspecjalizowanych pracowników Biura RIP weryfikuje i poszerza informacje ewidencyjne nagromadzone w dokumentach archiwalnych służb specjalnych, nie tylko zeznaniami świadków, powoływanych głównie spośród byłych funkcjonariuszy SB, ale także dodatkową kwerendą akt archiwalnych spraw operacyjnego sprawdzenia, rozpracowania czy też spraw obiektowych, ujawnionych w zapisach ewidencyjnych bądź też prowadzonych dla inwigilacji środowisk związanych z osobą lustrowaną. Tego rodzaju kwerenda wykracza poza ramy rutynowej kontroli dokonywanej w każdej ze spraw przez pracowników IPN, bowiem łączy wiedzę w zakresie archiwizacji akt SB i sposobu dokumentacji pracy źródła ze znajomością najnowszej historii Polski. Wymaga to dużego nakładu pracy i mobilności Biura Rzecznika Interesu Publicznego, ponieważ tego rodzaju kwerendy prowadzone są niejednokrotnie w ośrodkach regionalnych IPN i poszerzane o materiały operacyjne uzyskiwane od pozostałych instytucji i organów państwowych wymienionych w art. 31 ust. 1 ustawy lustracyjnej. Pozwala to na osiąganie pożądaných rezultatów w zakresie realizacji zadań, jakie na Rzecznika Interesu Publicznego nakłada ustawa z dnia 11 kwietnia 1997 r. Składane są zatem do Sądu Apelacyjnego w Warszawie wnioski tylko w sprawach, w których zebrano odpowiedni materiał dowodowy, aby nie narazić się na odmowę wszczęcia postępowania lustracyjnego.

6.10. Jak już nadmieniono, w 2005 r. Rzecznik złożył do Sądu 32 wnioski o wszczęcie postępowania. Na koniec okresu sprawozdawczego Sąd wszczął postępowanie w 25 sprawach, w 5 wszczęcie nastąpiło w pierwszych dniach stycznia 2006 r., natomiast w 2 postępowania nie wszczęto z uwagi na to, że lustrowany ustąpił ze stanowiska, zaś kolejny został skreślony z listy adwokatów. Odmowa wszczęcia postępowania nastąpiła w związku z treścią art. 18a ust. 5 ustawy lustracyjnej.

7. ORZECZNICTWO SĄDÓW W SPRAWACH Lustracyjnych WSZCZĘTYCH NA WNIOSEK RZECZNIKA (DANE STATYSTYCZNE)

7.1. SĄD APELACYJNY W WARSZAWIE

W myśl art. 1 ustawy lustracyjnej Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Lustracyjny jest jedynym sądem właściwym do orzekania o zgodności z prawdą oświadczeń dotyczących pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa wymienionych w ustawie lub współpracy z tymi organami w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 10 maja 1990 r. W sprawach tych Sąd Apelacyjny w Warszawie orzeka zarówno jako sąd pierwszej, jak i drugiej instancji, tj. rozpoznający odwołania.

W 2005 r. w Sądzie Apelacyjnym w Warszawie odbyło się 260 rozpraw i 81 posiedzeń.

W 2005 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie wydał w sprawach wszczętych z wniosku Rzecznika w obu instancjach orzeczniczych łącznie 67 orzeczeń, w tym 38 orzeczeń w pierwszej instancji i 29 w drugiej instancji.

7.1.1. Kierunek rozstrzygnięć w Sądzie I-szej instancji był następujący:

- w 22 sprawach Sąd stwierdził fakt złożenia przez osobę lustrowaną zgodnego z prawdą oświadczenia – w 8 wypadkach Rzecznik wniósł odwołanie; 4 z nich nie zostały uwzględnione przez Sąd II-giej instancji, co skutkowało utrzymaniem zaskarżonego orzeczenia w mocy; 1 uwzględniono, co spowodowało uchylene orzeczenia Sądu I-szej instancji z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, zaś pozostałe odwołania nie zostały jeszcze rozpoznane;
- w 12 sprawach Sąd uznał, iż oświadczenia były niezgodne z prawdą – w 10 wypadkach lustrowani wnieśli odwołanie, 3 z nich nie zostały uwzględnione przez Sąd II-giej instancji, w 4 sprawach Sąd odwoławczy zmienił zaskarżone orzeczenie i uznał oświadczenie za zgodne z prawdą, natomiast w

pozostałych środki odwoławcze nie zostały w okresie sprawozdawczym rozpoznane,

- w 4 sprawach Sąd umorzył postępowanie: przy czym w sprawie V AL 23/04 na podstawie art. 17 § 1 pkt. 2 kpk (lustrowany złożył oświadczenie lustracyjne w momencie, gdy wywiad był wyłączony spod działania ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r.), w sprawie V AL 29/04 na podstawie art. 17 § 1 pkt.5 kpk (lustrowany zmarł), zaś w sprawach: V AL 29/05 i V AL 63/05 na podstawie art. 17 § 1 pkt. 11 w zw. z art. 18a ust. 5 ustawy lustracyjnej (odwołanie z pełnienia funkcji publicznej);
- w 4 sprawach Sąd zawiesił postępowanie trybie art. 22 kpk ze względu na stan zdrowia osób lustrowanych powodujący długotrwałą przeszkodę uniemożliwiającą prowadzenie postępowania w.

7.1.2. Jak wyżej nadmieniono, Sąd Apelacyjny w Warszawie jako odwoławczy wydał w 2005 r. 29 orzeczeń. Kierunek rozstrzygnięć przedstawia się następująco:

- 21 orzeczeń Sądu I-szej instancji zostało w Sądzie odwoławczym utrzymanych w mocy, w tym 14 uznających oświadczenia za niezgodne z prawdą (w 9 sprawach obrońcy lustrowanych wystąpili z kasacją), 7 uznających je za zgodne z prawdą (w 2 przypadkach Rzecznik wystąpił z kasacją przy czym w jednej z tych spraw Sąd odwoławczy kontrolował orzeczenie Sądu I-szej instancji zapadłe w 2004r.);
- w 6 wypadkach Sąd odwoławczy zmienił orzeczenia Sądu I-szej instancji, uznając, iż oświadczenia zostały złożone zgodnie z prawdą;
- w 2 wypadkach, w których Sąd I-szej instancji uznał oświadczenia za zgodne z prawdą, orzeczenia zostały uchylone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania;

7.1.3. Należy zwrócić uwagę, że w 2005 r. pojawiła się grupa spraw, w których Sąd Apelacyjny w Warszawie uznawał za prawdziwe oświadczenia lustracyjne osób, które do końca 1954 r. służyły w Milicji Obywatelskiej (zazwyczaj byli to prokuratorzy w stanie spoczynku), przyjmując określoną w art. 30 kk konstrukcję usprawiedliwionego błędu co do prawa. Stanowisko to zasadza się na ocenie historycznych aktów prawnych w kontekście dyspozycji art. 2 ustawy lustracyjnej. Należy przypomnieć, że art. 1 i 4 Dekretu PKWN z dnia 7 października 1944 r. sytuował Milicję Obywatelską (Dz. U. z 12.10.1944 r.) jako formację służby bezpieczeństwa podległą Kierownikowi Resortu Bezpieczeństwa Publicznego. Natomiast po utworzeniu Rządu Tymczasowego RP powstało Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, któremu do jego likwidacji i powołania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, tj. do 7 grudnia 1954 r., podlegała Milicja Obywatelska w oparciu o przepis ustawy z dnia 31 grudnia 1944 r. (Dz. U. z 31.12.1944 r.). W konsekwencji każdy funkcjonariusz MO do daty 7 grudnia 1954 r. był formalnie pracownikiem organu bezpieczeństwa państwa o którym mowa w art. 2 ust. 1-4 ustawy lustracyjnej, a zatem zobligowany był do ujawnienia tego faktu w oświadczeniu lustracyjnym.

W każdej tego rodzaju sprawie Rzecznik występował do Sądu Apelacyjnego w Warszawie o wszczęcie postępowania lustracyjnego i stwierdzenie niezgodności z prawdą oświadczenia osoby poddanej lustracji.

Sądy, poczynając od sprawy W. Berutowicza, w odniesieniu do którego orzeczenie zapadło w 2004 r. (sygn. akt V AL 29/03), przyjmowały, że osoby lustrowane działały w uzasadnionym błędzie co do prawa w rozumieniu art. 30 kk, albowiem nie miały świadomości co do historycznego usytuowania MO w sytuacji, gdy art. 2 ustawy lustracyjnej w istocie nie wymienia Milicji Obywatelskiej jako organu bezpieczeństwa państwa, zaś lustrowani w swoich dokumentach personalnych nie taili, że pełnili służbę w MO.

Należy podkreślić, że w okresie sprawozdawczym w 8 tego rodzaju sprawach (V AL 19/04, 26/04, 27/04, 28/04, 38/04 10/05, 19/05, 26/05) w I-szej instancji zapadły orzeczenia stwierdzające zgodność z

prawdą oświadczeń lustracyjnych. Nie ulega wątpliwości, że Sąd Apelacyjny w Warszawie mógł stosować do rozpoznania tych spraw przepisy części ogólnej kk, skoro ustawa z dnia 11 kwietnia 1997 r. należy do tzw. ustaw represyjnych, a zatem odnosi się do niej dyspozycja art. 116 kk.

W części z wymienionych wyżej orzeczeń, a to: V AL 10/05, 19/05 i 26/05, wniesiono środki odwoławcze na niekorzyść lustrowanych. Jednak orzeczenia Sądu I-szej instancji zostały utrzymane w mocy. Natomiast w 6 innych przypadkach, w których stwierdzono niezgodność z prawdą oświadczenia lustracyjnego, po wniesieniu przez obrońców lustrowanych środka odwoławczego doszło do zmiany orzeczeń przez Sąd II-giej instancji poprzez zastosowanie art. 30 kk. Trzeba podkreślić, że w sprawie V AL 19/05 Rzecznik Interesu Publicznego zapowiedział kasację.

7.1.4 W wielu sprawach postępowania lustracyjne są przewlekane przez osoby lustrowane, które nie stawiają się na rozprawy (np. w sprawach V AL 7/03, 10/03, 13/03 16/03, 37/04, 8/05) przedkładając – nieraz wielokrotnie – zaświadczenia lekarskie usprawiedliwiające nieobecność na rozprawie lub podając inne tego przyczyny.

7.2. SĄD NAJWYŻSZY

W postępowaniu kasacyjnym Rzecznik Interesu Publicznego w analizowanym okresie wywiódł 2 kasacje od orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Warszawie wydanych w II-giej instancji w sprawach: V AL 23/01 dot. M. Wagnera i V AL dot. R. Pelewicza, oraz skierował do Prokuratora Generalnego wnioski o wywiedzenie kasacji w trybie art. 521 kpk od postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie w II-giej instancji w sprawie S. Sikory (V AL 28/03), odmawiającego wszczęcia postępowania z uwagi na negatywną przesłankę procesową z art. 18a ust. 5 ustawy lustracyjnej. Na skutek tej inicjatywy Prokurator Generalny wniósł kasację od powyższego postanowienia. Niezależnie od tego Rzecznik i jego zastępcy, zobligowani dyspozycją art. 530 kpk w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej, sporządzili 12 odpowiedzi na kasację obrońców osób poddanych lustracji.

Rzecznik Interesu Publicznego uczestniczył również w postępowaniach o wznowienie, które w odniesieniu do 4 spraw toczyły się przed Sądem Najwyższym jako właściwym w trybie art. 544 § 3 kpk.

W 2005 r. w Sądzie Najwyższym odbyło się 16 rozpraw i 2 posiedzenia. Kierunki rozstrzygnięć były następujące:

- w 2 przypadkach wniosków osób lustrowanych o wznowienie postępowania z przyczyn formalnych sprawy zostały załatwione zarządzeniami Przewodniczącego Wydziału II-go (II KO 70/02 i II KO 71/02);
- w 2 przypadkach postanowieniami nie stwierdzono podstaw do wznowienia postępowania z urzędu;
- 6 kasacji – 5 osób lustrowanych, 1 Rzecznika – Sąd uznał za oczywiście bezzasadne;
- 5 kasacji osób lustrowanych Sąd oddalił;
- 3 kasacje osób lustrowanych skutkowały uchynieniem orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Warszawie z przekazaniem jednej ze spraw do ponownego rozpoznania w I-szej instancji, zaś w przypadku 2 pozostałych z ich przekazaniem do postępowania odwoławczego;
- Sąd oddalił również kasację Prokuratora Generalnego wywiedzioną w trybie art. 521 kpk;
- w 1 przypadku Sąd na skutek kasacji obrońcy zmienił orzeczenie Sądu II-giej instancji uznając oświadczenie osoby lustrowanej za zgodne z prawdą.

8. POSTĘPOWANIE LUSTRACYJNE WOBEC KANDYDATÓW NA URZĄD PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Rzecznik Interesu Publicznego i jego zastępcy uczestniczyli w prowadzonych przez Sąd Apelacyjny w Warszawie 26 postępowaniach lustracyjnych kandydatów na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. W każdej z tych spraw z uwagi na krótki termin ustawowy do ich zakończenia przed Sądem (art. 26 ustawy lustracyjnej), niezależnie od czynności procesowych dokonywanych przez Sąd Apelacyjny w Warszawie, także Rzecznik Interesu Publicznego przeprowadzał intensywne czynności zmierzające do ujawnienia dowodów niezbędnych do sprawdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego kandydata. Dlatego upoważnieni pracownicy Biura RIP prowadzili szeroką kwerendę akt archiwalnych dotyczących poszczególnych osób lustrowanych, o ile takie udało się odnaleźć (zdołano odnaleźć ślady w dokumentacji w odniesieniu do 10 osób lustrowanych w tym trybie), co w 3 sprawach pozwoliło na formułowanie wniosków dowodowych o przesłuchanie byłych funkcjonariuszy SB w charakterze świadków. Celem przyśpieszenia postępowania w jednej ze spraw Rzecznik występował też w trybie art. 179 § 3 kpk do właściwych naczelnych organów administracji rządowej o wydanie decyzji w sprawie zwolnienia świadków od obowiązku zachowania tajemnicy państwowej, które to decyzje były niezwłocznie przekazywane Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie.

Trzynastie z nich zakończyło się uznaniem, iż oświadczenia są zgodne z prawdą; w pozostałych wypadkach Sąd:

- odmówił wszczęcia postępowania z uwagi na negatywną przesłankę procesową – *res iudicata* – 5 przypadków;
- umorzył postępowanie wskutek niezarejestrowania kandydata przez Państwową Komisję Wyborczą – 8 przypadków.

9. POSTĘPOWANIE LUSTRACYJNE W SPRAWACH OSÓB WYSTĘPUJĄCYCH DO SĄDU APELACYJNEGO O TZW. „AUTOLUSTRACJĘ”

Rzecznik Interesu Publicznego i jego zastępcy brali czynny udział w 10 postępowaniach w stosunku do osób występujących do Sądu Apelacyjnego w Warszawie o tzw. „autolustrację”. Uznano, że z chwilą wszczęcia postępowania w tych sprawach interes społeczny wymagał aktywności Rzecznika. Szczególnie obszerne czynności Rzecznik podjął w odniesieniu do spraw V AL 25/04, 5/05, 12/05 13/05, 14/05, 36/05, 48/05. Zaowocowały one sformułowaniem szeregu wniosków dowodowych o przeprowadzenie dowodu z dokumentów i zeznań świadków.

W okresie sprawozdawczym Sąd Apelacyjny odmówił wszczęcia postępowania w 2 sprawach tego typu; w 4 wydał orzeczenie, iż lustrowani nie współpracowali z organami bezpieczeństwa państwa w latach 1944-1990; 3 postępowania toczą się nadal. Natomiast w jednej sprawie (sygn. akt V AL 25/04 dot. Henryka Karkoszy) Sąd umorzył postępowanie w oparciu o art. 17 § 1 pkt. 8 kpk w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej z uwagi na wystąpienie negatywnej przesłanki procesowej, kierując się w tym uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2005 r., sygn. akt I KZP 42/05, który dokonał interpretacji art. 18a ust. 3 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. o ujawnieniu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944-1990 osób pełniących funkcje publiczne (tekst jednolity Dz. U, z 1999 r., Nr 42, poz. 428) w zakresie kręgu podmiotów podlegających autolustracji w rozumieniu cyt. wyżej ustawy. Uchwała ta stwierdza, że w świetle przepisów ustawy lustracyjnej nie jest dopuszczalne wszczęcie postępowania lustracyjnego wobec osoby, która nie pełni, nie pełniła w przeszłości ani nie kandyduje na funkcje publiczną w rozumieniu art. 3 tej ustawy.

10. INFORMOWANIE PRZEZ RZECZNIKA ORGANÓW POZASĄDOWYCH O NIEWYWIĄZYWANIU SIĘ PRZEZ NIE Z OBOWIĄZKÓW NAŁOŻONYCH W USTAWIE LUSTRACYJNEJ

Stosownie do przepisu art. 17d ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 11 kwietnia 1997 r. Rzecznik Interesu Publicznego jest zobowiązany sygnalizować odpowiednim organom o niewywiązywaniu się przez organy pozasądowe z obowiązków, jakie zostały nałożone na nie w ustawie lustracyjnej.

W 2005 r. tylko raz zaszła potrzeba interwencji Rzecznika w tej sprawie. Dotyczyło to brakującego oświadczenia jednego z senatorów, wybranego w wyborach uzupełniających. Po zwróceniu się do Państwowej Komisji Wyborczej oświadczenie zostało nadesłane do Sądu Apelacyjnego w Warszawie.

11. PROBLEMATYKA FINANSOWA BIURA RZECZNIKA INTERESU PUBLICZNEGO

11.1. Jak wynika z art. 17f ust. 5 ustawy lustracyjnej, działalność Biura RIP finansowana jest ze środków budżetowych Sądu Najwyższego. Budżet Rzecznika stanowi Rozdział 75105 w „Części 04 – Sąd Najwyższy” w ustawie budżetowej z dnia 29 grudnia 2004 r. (Dz. U. Nr 278, poz. 2755). Budżet na 2005 r. został określony w następujących wielkościach:

Ogółem	5 128 tys. zł
--------	---------------

z tego:

1) świadczenia na rzecz osób fizycznych	10 tys. zł
2) wydatki bieżące	5 038 tys. zł
3) wydatki majątkowe	80 tys. zł

W porównaniu z 2004 r. budżet Rzecznika wzrósł o 9,2%.

11.2. Realizacja budżetu za okres 2005 r. przedstawia się następująco:

a) dochody

Plan	–
Wykonanie	1 tys. zł

W okresie sprawozdawczym Rzecznik nie planował dochodów, a te, które zostały uzyskane w kwocie 1 tysiąca zł, pochodzą z należnych wynagrodzeń, do których płatnik ma ustawowe prawo z tytułu terminowych wpłat podatków na rzecz budżetu państwa i składek na ubezpieczenie zdrowotne.

b) dochody własne

Plan	–
Wykonanie	42,1 tys. zł

Dochodów własnych nie planowano. Osiągnięty dochód w kwocie 42 100 zł pochodzi z uzyskanego od PZU S.A. odszkodowania za wypadek samochodowy, który pozwolił na odtworzenie utraconego mienia.

c) wydatki ogółem

Plan	5 128	tys. zł	
Wykonanie	4 591,9	tys. zł	(89,5%)

z tego:

1) Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Plan	10	tys. zł	
Wykonanie	2,5	tys. zł	(25%)

2) Wydatki bieżące

Plan	5 038	tys. zł	
Wykonanie	4 512,8	tys. zł	(89,6%)

3) Wydatki majątkowe

Plan	80	tys. zł	
Wykonanie	76,6	tys. zł	(95,8%)

Na niewykorzystane środki finansowe przewidziane ustawą budżetową zaważyły głównie:

- niższe wykonanie planu etatów, a w konsekwencji i wynagrodzeń wraz z pochodnymi, co wyraziło się kwotą 309,1 tys. zł. Plan wynagrodzeń osobowych zakładał obsadę 47 etatów, natomiast przeciętne zatrudnienie w okresie sprawozdawczym wyniosło 41 etatów, co spowodowane jest trudną sytuacją lokalową Biura i w bardzo istotny sposób uniemożliwiło realizację planowanych etatów oraz planu wynagrodzeń z pochodnymi,
- powstałe oszczędności w wydatkach bieżących w kwocie 200 tys. zł są wynikiem przestrzegania zasad celowości i oszczędności w dokonywaniu wydatków.

12. WNIOSKI

Sprawność postępowań prowadzonych przez Rzecznika Interesu Publicznego i ich skuteczność zależna jest w znacznej mierze od możliwie szybkiego uzyskiwania informacji na zapytania kierowane do Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN. Równie ważne jest, by informacje te wraz z dołączonymi do nich dokumentami były kompletne, a więc poprzedzone w miarę szerokimi kwerendami. Wprawdzie pracownicy Zespołu Informacji i Analiz Biura RIP prowadzą we własnym zakresie szerokie kwerendy, ale punktem wyjścia dla nich są zawsze materiały uzyskane z Instytutu Pamięci Narodowej. Istotne jest, by materiały te nie ograniczały się jedynie do kserokopii kart ewidencyjnych.

W związku z tym należy sformułować postulat, by Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w zbieraniu materiałów dla Rzecznika Interesu Publicznego nie ograniczało się do rutynowej, dość powierzchownej kwerendy i przekazywało materiały możliwie kompletne.

Warszawa, 27 lutego 2006 r.

Włodzimierz Olszewski

Rzecznik Interesu Publicznego